

Péntek Imre:

Nőművészeti vázlatok – némi „helyi” beütéssel

A kortárs képzőművészet új narratívával lepte meg önmagát. A nőművészet kategóriájával. Az 1999-ben megjelent egyetemi tankönyv, a Magyar képzőművészet a 20. században – András Gábor, Pataki Gábor, Szűcs György, Zwikl András nevével fémjelezve -, még csak érintőlegesen foglalkozik a témával (dicséretére mondva), amikor az „érzéki konceptualitás” változatai keretében kitér arra, hogy az „1995-ös Vízpróba kiállítások arra irányították a figyelmet, hogy a kilencvenes évek szemléletváltozásának egyik mozzanata – a generációváltás mellet – a fiatal nőművészek előtérbe kerülése. Jelenlétük nemcsak számszerűen hangsúlyos, de nagymértékben az általuk képviselt alkotói magatartásformáknak köszönhető 'a korábbi merev határoknak, választóvonalaknak, kategóriáknak a szétporlasztása, áttetszővé tétele' (András Edit)”. El Hassan Rózsa, Deli Ágnes, Chilf Mária, Imre Mariann, Benczúr Emese, Nagy Kriszta és mások nevével említi a tanulmány, akik ma már szinte klasszikusnak számítanak az új művészeti fogalomkörben.

Az utóbbi tíz évben fantasztikus ütemben gyarapodott a „nőművészeti” íráskor száma, weboldalak jelentek meg e témában, s komoly tanulmányok születtek. Sturcz János, Keserü Katalin, András Edit, Tatai Erzsébet és mások számítanak a hazai szakirodalomban úttörőnek; a hazai és nemzetközi kiállításokon számos „nőformáció” bizonyította, hogy a magyar kortárs (nő)művészek szinkronban vannak a világtendenciákkal. Természetesen az Ernst Múzeumban, a Keserü Katalin rendezte „A második nem – Nőművészet Magyarországon 1960-2000” című kiállítás mérföldkönek számít, azóta, mondhatni, legalizálódott, elismerést nyert a szakmában is a sokak által megkérdőjelezett fogalom. De a további kételkedőket meggyőzheti (vagy elgondolkodtathatja) az Artportál meghatározása a *nőművészet* címszó alatt. Néhány részlet ebből: „Olyan, nők által művelt művészeti tevékenység, amely a nők önreflexiójával, illetve a női identitás és a reprezentációjának kérdéseivel foglalkozik. Megkülönböztetendő a pejoratív 'női művészettől'... A szócikk kitér arra is, hogy

a magyar nőművészek – Anna Margit, Vajda Júlia, Szántó Piroska – alkotásaiban „nemigen jelent meg az identitás kérdése”, de „önarcképekben, a formák és anyagok, a természet használatában határozottan fellelhetőek a női nézőpontok”. De ha mégsem lenne érthető, miről van szó, felvilágosításul szolgálhat a Várnagy Ildikó recenziójából vett szövegrészlet (Magyar Szemle, 2001/1., Nőművészek, művésznők, nőnem emberek): „Tizenhárom éves koromban egy tanár űzött ki... a paradicsomból, ilyen kérdéssel: hogyan fogom bírni a szobrászatot, nő létemre. Erre már akkor így válaszoltam: a művészet az agyamban születik, a testem és az anyag csak eszköz...” A főiskola elvégzése után „Egy ideig nem tudtam, miért dobálják ki a dolgaimat a zsűritagok: azért mert rosszak, mert nő vagyok, vagy mert törékeny dolgokból vannak?

(...) holott már sejtettem: a férfiak férfias művészetet akarnak látni, ami nem tartozik bele, az nem jó.”

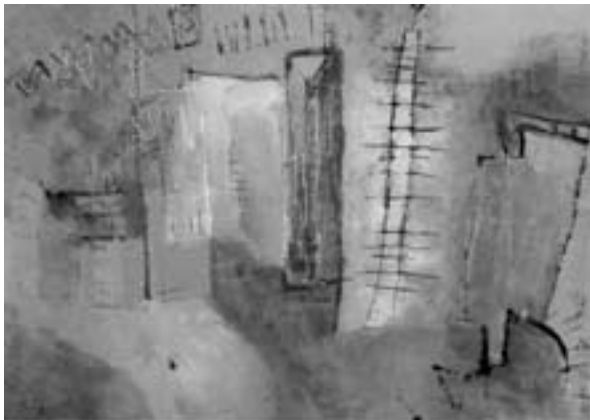
Valóban ennyire a „hím-sovinizmus” uralja a világot (művészi világot)? Ennyire másként tekint nőtársunkra, az általa alkotott művekre?

Keserü Katalin – András Edittel vitázva (Új Művészet, 2001. február) – további érvekkel szolgál, a nőművészet érvényessége érdekében. „Nem értettem – végigkínlódván és örvendvén mindazt, amit egy nőnek a neme biológiailag jelent -, hogy csak társadalmilag tekintheti magát egy nő nőnek, ha ma él és művész. Hogyhogy 'érvényét elvesztette a biológikum'? Tapasztalatom szerint nálunk éppen a gender (a társadalmi nem) meghatározása bizonytalanabb, aminek következményeit ugyancsak megadatott végigkínlódnom.” A mondatokból (talán jogos) sértődöttség is kiérződik, ami egyik jelentős motivációja az új művészi terrén „kihasználásának”. Mindesetre elmondhatjuk: a nőművészet a kanonizált művészettörténet perifériájáról került az érdeklődés középpontjába, s immár ebből a pozícióból fejt ki jelentős hatását. De próbáljunk néhány tartalmi és formai megközelítéssel élni – a fogalom jobb megértéhez. Az önmegismerésben, önfeltárásban fontos szerepet játszik a pszichológia, a metaforikus fogalmazás, az élettrajzi elemek, személyes aspektusok nyílt vállalása, „a testbeszéd” változatainak, a test reprezentációinak vizsgálata. A gömbölyű formák, az ornamentikus fogalmazás, a geometrikus, erőszakra utaló „élek” meglágyítása, feminizálása, a taktilitás hangsúlyozása – nos, egy-két olyan formai jegy, amely jellemző a nőművészet alkotásaira. Végül elmondhatjuk: az a „női stratégia”, amelyet a nőalkotók alkalmaztak, az utóbbi tíz évben áttörést hozott, s elérte

célját. S még a kevésbé tudatos művészek szemléletét (önkéntelenül) is átformálta. Vagy: az e szempontok alapján történő vizsgálódás, utólag, visszatekintve, kimutatja a korábbi művekben megjelenő sajátos női specifikumot.

Szerencsések vagyunk – itt Délnyugat-Pannóniában -, hogy rendkívül gazdag képzőművészeti élet részesei lehetünk. Különböző korszakok váltották egymást: előbb a határok szorítását, majd örvendetes változasként, ölelését tapasztaltuk meg. S hamarosan átélhetjük a határok jó részének eltűnését. Ebben a mai, politikai értelemben vett „határtalanításban” az előző évtizedekben komoly szerepet játszott a művészet, különösen a képzőművészet. Főként szlovén és magyar vonatkozásban. A muravidék és a zalai táj alkotói már a hatvanas évek végétől számon tartották egymást. Németh János kiállításai Szlovénia-szerte öregbítették a modern magyar kerámia jó hírét, Király Ferenc plasztikái, vagy Suzanne Király-Moss festményei pedig hírt adtak Lendva városának különleges művészeti vonzásáról.

A chicago-i születésű művész – férje, Király Ferenc szobrász révén – Lendván telepedett le, és manap-

ság ünnepelhetné, családjával, barátaival és tisztelőivel együtt 70. születésnapját. Ebből az alkalomból reprezentatív album is megjelent, kiállításai kísérőjeként, amelyben egy életrajzi jellegű szöveg is olvasható, Örvénylő világom címmel. Ebben találjuk: „Akkortájt festett képeimen elképzeltém, hogy a semmiből kialakul egy pötty, ami aztán hatalmas, fénylő energiahullámmá tágul. Majd szétterül a kozmosz végtelenjében, ami a táncoló, örvénylő mintákkal együtt hullámszik, és a vibráló, testetlen lelkekkel, melyekből idővel kibontakozik a lények világa, kialakulnak a virágok és a levelek, te meg én.” A „táncoló, örvénylő minták” valóban meghatározó motívumai Suzanne Király-Moss világának. Képein sajátos, körkörös formációk játszanak egymásba, pazar, élénk színekkel – feltűnik a kékek és a sárgák dominanciája -, hogy a kozmikus élet, egyesülés, születés élményét vizuálisan tolmácsolják. De már korábbi, még figuratív korszakában is azt látjuk: kedves állata, macskája köré védőburkot fest, védő varázskört

fest. Némely képén pedig a születés pillanatai jelenítődnek, a szülőcsatorna (*Kezdetek, Kozmikus kapcsolat, Születés*), amint a kis emberi lény világra bukkan. A női princípium tehát az ő művészetében is egyértelműen megmutatkozik, bár erről csupán áttételesen, a művek „nyelvén” szól.

A fiatal, 24 éves Bárdosi Katinka az egri főiskola rajz és vizuális kommunikáció szakán végzett, Zalaegerszegen él, itt kezdte tanulmányait. Volt már önálló kiállítása, legutóbb pedig a Fialai Képzőművészek Tárlatán láthattuk műveit. „Alkotói hitvallása” azért érdemel figyelmet, mert ebből az öntudatos nőművész hangja is kihallatszik. Íme néhány részlet:

„Amint megfogalmazódik bennem egy gondolat, úgy társul hozzá az érzés, az érzéshez pedig a szín. Ez egy ösztönös, mélyről feltörő cselekedet: színbe öltöztetni a bennünk kialakult érzést. Festményeimen többnyire a vörös dominál. Számomra ez a szín az, amellyel a bennem megnyíló gondolatokat kifejezésre tudom juttatni. Minden kép és szín egy-egy vallomás. A vörös szín mesél a bennem lüktető vágy tüzéről, a szerelem hevéről, a szexualitás áramló energiájáról...

Régen úgy tartották, hogy a festés egyedül a férfiak kiváltsága lehet. Igazi művészként csakis a férfiakat ismerték el. Sokáig hittek abban, hogy a festés férfias foglalkozás.

Ma már ez teljesen megváltozott és a nők éppoly elismerést kaphatnak, mint a férfiak. Ám leg-többünk, és ide tartozik az én művészetem is, tükrözi női mivoltunkat, ez nem is annyira az anyagválasztás

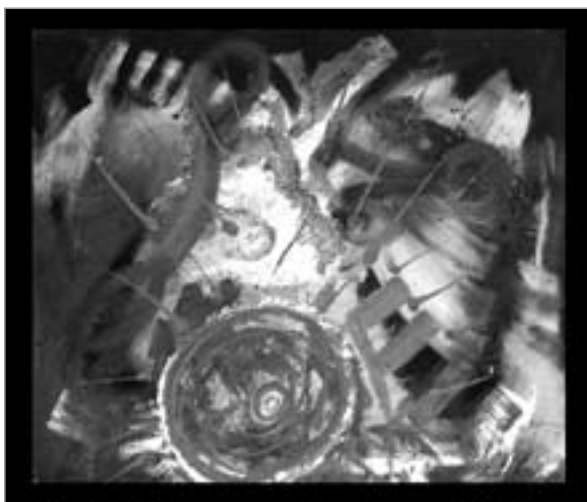
és -kezelés területén, hanem gondolataink megfogalmazási módján érzékelhető. De miért is akarnánk leplezni nőiségünket, ha megtehetjük, hogy festményeinken

Bárdosi Katinka: Önarckép

érezhető váljon, hogy női kéz által teremtődött? Én ebben látom a modern művészet izgalmát: ugyanazt a témát mennyire másként kezeli egy férfi és egy nő, mégis mindkettőben van valami közös, és a kettő közötti különbség adja az izgalmat, a mást, a rejtélyt, a misztikumot...

Aki ügyes, megteheti, hogy nőiségét nemcsak magán, hanem festményein is tovább „éli”. Ez az, ami egy kicsit „megbolondítja és megfűszerezi” a vásznon

Kiss Ágnes Katinka: Fészek

látottakat. És ez az, ami képes valami plusz töltést kölcsönözni egy-egy képnek. A festés őszinte, ösztönös cselekedet, melyhez hozzátartozik, hogy mi nők a nőiségünket is beleadjuk.

Nőként élem az életem és nőként festem a képeim!”

Minden szó a helyén van. S tiszteletreméltó elhivatottságról tesz tanúságot. Aki látta *Ledobott nőiség* (tonett fogason lógó kecses női szandálok) című képét, az megsejt valamit ebből a kissé provokatív, de csöppet sem ellenszenves önreprezentációból. *Önarcképe* pedig a mai nő új, identitáskereső pillantásával tekint a külvilágba. A régióban élő és alkotó (ide kötődő) nőművészek – az idősebbek, mint Ágh Edit, Németh Klára, Járási Ildikó – vagy a fiatalabbak, mint Bóbits Diána, Gazdag Ágnes, Fischer Judit, Borbás Helga, Pal Katja, Bacsó Ágnes, Oravecz Viktória vagy Kiss Ágnes Katinka – egyenrangú alkotótársai férfi kollégáiknak. Az új diskurzus – a nőiség artikulációja – után azonban más szemmel tekinthetünk alkotásaikra, keresve azokat a motívumokat, amelyek a női lélek, princípium megnyilatkozásai. A férfi nézőpont uralma alóli felszabadulás igénye mára valóságos újdonsággá érett, kisebbfajta művészeti „forradalmat” idézett elő. Az a sokszor kritizált férfivakság, előítélet, „hímsovinizmus” alighanem egyre szűkebb térre szorul vissza. S akár be is vallhatjuk (mi, férfiak), gazdagabbak lettünk, mert többet tudtunk meg az újabb évtizedben a „második nemről”, mint a korábbi évszázadok alatt bármikor. S a fel-fellebbenő „Maja-fátyol” mögött előtűnik az ismerős-ismeretlen: az örök nő.

Ágh Edit: A pillanat műve